

Nacionalni centar
za vanjsko vrednovanje
obrazovanja

Идентификациона
налепница

ПАЖЉИВО НАЛЕПИТИ

ФИЛОЗОФИЈА

DRŽAVNA MATURA
šk. god. 2022./2023.

Испитна књижица 2

FIL.56.SR.R.K2.12

56508

Начин исправљања грешака на листу за уредно писање:

		
		
Прецртан погрешан одговор у заградама	Тачан одговор	Параф (скраћени потпис)

ОПШТА УПУТСТВА

Пажљиво прочитајте сва упутства и следите их.

Не okreћите страницу и не пишите есеј док то не одобри водитељ испитне просторије.

Налепите идентификационе налепнице на све испитне материјале које сте добили у сигурносној кесици.

Испит траје **150** минута без паузе.

Задаци се налазе у две испитне књижице. Редослед решавања бирајте сами.

Добро распоредите време како бисте могли решити све задатке.

Овај дио испита састоји се од задатка есеја. Есеј напишите следећи приложену упуту и смернице за писање есеја.

Можете писати по листу за концепт, али се његов садржај неће бодовати.

Есеј обавезно напишите на лист за уредно писање у овој испитној књижици.

Пишите читко. Есеј ће се бодовати с ниула (0) бодова ако је нечитко написан.

На 2. страници ове испитне књижице приказан је начин исправљања грешака.

При исправљању грешака потребно је ставити параф (искључиво скраћени потпис, а не пуно име и презиме).

Употребљавајте искључиво хемијску оловку којом се пише плавом или црном бојом.

Желимо Вам много успјеха!

Ова испитна књижица има 12 страница, од тога 2 празне.

Задатак есејског типа

Пажљиво прочитајте наведени текст. Према понуђеним смерницама напишите есеј с јасном структуром: уводним делом (постављањем тезе или хипотезе), средишњим делом (анализом и аргументацијом) и закључком (синтезом).

Тема есеја: **Слобода и морална одговорност између релативизма и детерминизма**

Две моћне доктрине доминирају савременим мишљењем, релативизам и детерминизам. Прва од њих је, упркос томе што је представљена као противтежа уображеном самопоуздању, охолом догматизму или моралном самозадовољству, ипак заснована на погрешном тумачењу искуства; друга, упркос томе што су њени ланци окићени цвећем, упркос свом показивању племенитог стоицизма, те раскоши и величини свог космичког плана, ипак приказује универзум као затвор. Релативизам појединачној побуни и веровању у моралне принципе супротставља резигнацију или иронију оних који су видели како се многи светови распадају, како многи идеали временом постају безвредни и смешни. Детерминизам тврди да нас помирује с нашим разумом тиме што показује где треба пронаћи истиниту, имперсоналну, непромењиву машинерију живота и мишљења. Први од њих, када престаје бити гесло или обично, хвале вредно подсећање на наша ограничења или на сложеност проблема, и када тражи нашу пажњу као озбиљан *Weltanschauung* (светоназор, оп.) почива на погрешној употреби речи, збрци идеја, и ослања се на логичку грешку. Други се, када иде даље од указивања на специфичне препреке које стоје на путу слободном избору тамо где се за то може пружити доказ који се може испитати, показује као заснован било на митологији било на метафизичкој догми. Оба су, повремено, успела уверити и застрашити људе да напусте своја најхуманија морална и политичка уверења у име дубљег и разорнијег увида у природу ствари. То можда ипак није више од знака нервозе и збуњености: јер ниједно од тих гледишта не изгледа да има подршку људског искуства. Зашто би онда било која од тих доктрина (поготово детерминизам) требало да тако јако очара толико много иначе бистрих и поштених душа? (...)

(...) Често се тврдило да је све што чинимо и од чега патимо део неког фиксираног обрасца – да би Лапласов посматрач (опремљен одговарајућим познавањем чињеница и природних закона) у било ком тренутку историјског времена могао тачно описати сваки протекли и будући догађај, укључујући ту и оне који спадају у унутрашњи живот, тј. људске мисли, осећаје, чинове – и из тога су се извлачили врло различити закључци; веровање у ту тврдњу једне је обесхрабривало, док је друге надахнуло. Но, без обзира на то је ли детерминизам истинит, односно чак и доследан, изгледа јасно да његово прихватање заправо не оставља трага у обичним мислима већине људи, укључујући и историчаре, чак ни у мислима природних научника изван лабораторије. Јер да је то случај, језик оних који у то верују одражавао би ту чињеницу, те би био другачији од језика који користи већина нас.

Постоји скуп израза који стално употребљавамо (и без којих бисмо тешко могли бити) попут ових: „Ниси смео (или требао) то учинити”; „Да ли си требао учинити ту страшну

грешку?"; „Могао бих то учинити, али радије не бих” (...) Наиме, нико неће хтети порицати да се ми често препиремо око најбољег могућег начина деловања који стоји пред људским бићима у прошлости, садашњости и будућности, у машти и у сновима; да историчари (и детективи, суци и пороте) покушавају установити, онолико колико то могу, које су то могућности (...)

(...) Да је детерминизам тачна теорија људског понашања, та би разликовања била једнако тако непримерена као и приписивање моралне одговорности планетарном систему или ткиву живе ћелије...

Те алтернативе могу бити невероватне; али оне морају бити барем замисливе, ако ни због чега другог онда зато да би их се супротставило узрочним нужностима и правилностима које се повинују законима; све дотле док не придамо неко значење појму слободног деловања, дакле таквог које није сасвим одређено претходним догађајима или природом и „диспозицијским карактеристикама” било особа, било ствари, тешко је увидети зашто смо дошли до тога да разликујемо дела за која се неке приписује одговорност од обичних сегмената у физичком, психичком, или психофизичком узрочном ланцу догађаја (...)

(...) Кључно је практично питање то где треба утврдити границу између слободе и узрочних закона; њено је познавање снажан и незамењив противотров за незнање и ирационалност који нам нуди нове типове објашњења – историјског, психолошког, социолошког, биолошког – који су недостајали претходним нараштајима. Оно што ми не можемо променити, или бар не онолико много колико смо то претпостављали, не може се користити као доказ за или против нас као слободних, моралних стваралаца; (...)

(...) Тамо где нема избора, нема ни тескобе; ту се налази срећно олакшање од одговорности. Нека су људска бића одувек давала предност миру заробљеништва, задовољној сигурности, осећају да су коначно нашла своје право место у свету, пред болним сукобима и замршеношћу разуздане слободе света који се налазио с оне стране затворских зидова.

Исаија Берлин, *Четири есеја о слободи*

Смернице за писање

У есеју одредите појмове: „релативизам“, „детерминизам“, „узрок/узрочност“, „слобода избора“, „морална уверења“ и „морална одговорност“.

1. Објасните којим се аргументима и с каквим успехом према аутору текста користе заговорници релативизма да би обезвредили важност људских моралних и политичких уверења.
2. Објасните аргументе с којима заговорници детерминизма доводе у питање могућност људске слободе.
3. Који аспекти људског искуства према аутору текста директно сведоче о томе да је људском начину постојања неприхватљива идеја посвемашњег детерминизма? Поткрепите своје објашњење сопственим примером.
4. Објасните шта би прихватање потпуног детерминизма у објашњењу људског деловања значило за људски свет моралних значења, вредновања и одговорности.
5. Какав однос према Вашем просуђивању треба успоставити између научних објашњења света и људског разумевања човековог деловања и постојања?

Аргументацију у есеју поткрепите примерима:

1. спољашњих утицаја или околности које пресудно утичу на обликовање човека
2. човека или људских ситуација у којима особа није само обликована околностима, већ се својим слободним деловањем уздигла изнад околности и отворила нове хоризонте.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Празна страница

Празна страница